

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні / Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції. К.: Інститут інтелектуальної власності Одеської національної юридичної академії в м. Києві, 2011. – С. 127-133.

Кирич Р.С., Хоменко В.Л.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ДО І ПІСЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Одним з найбільш важливих досягнень кінця ХХ сторіччя є початок переходу суспільства до постіндустріальної, інформаційної епохи, яка характеризується виділенням інтелектуальної власності в особливий самостійний товар, що може нескінченно тиражуватися без зміни первісної вартості, майже не вимагаючи для свого створення витрати енергетичних і сировинних ресурсів.

Динаміка й обсяги міжнародної торгівлі цим товаром значно випереджають темпи зростання валового продукту. І ще більший дохід приносить використання прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Цей внесок настільки вагомий, що супроводжується структурною перебудовою економіки в розвинених країнах. Так, 80-ті роки в США відзначились бурхливим розвитком наукомістких і високотехнологічних галузей та радикальним перерозподілом між працівниками – виконавцями виробничих функцій, і тими, хто зайнятий розумовою працею (10 і 48,3 % відповідно). В середині 1990-х років частка фінансових послуг у ВВП Сполучених Штатів перевищила частку промисловості. З 1970-х років по 2008 рік складова виробництва у ВВП упала з 25 % до 12 %. Частка фінансових послуг зросла з 12 % до 20-21 %.

Річна вартість створюваної інтелектуальної власності в 2004 році складала близько 5,0-5,5 трлн доларів, що більше, ніж номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) в будь-які інші країні. Реальне багатство постіндустріальних країн стало відбиватися на фінансових показниках, в яких все меншу роль відіграє сукупність матеріальних активів і все більшу – вартість нематеріальних активів, в основному, об'єктів інтелектуальної власності.

Об'єкти інтелектуальної власності стають для корпорацій мірою їхньої життєздатності та ефективності функціонування в майбутньому. У 1982 році загальний обсяг корпоративних активів у США приблизно на 62 % складався з матеріальних об'єктів, але до 2000 року ця цифра скоротилася до 30 %.

На початку 1990-х років у Європі обсяг нематеріальних активів становив уже більше одної третини від загального обсягу всіх активів.

Огляд, здійснений у 1993 році на вибірці 284 японських фірм, засвідчив, що об'єкти інтелектуальної власності становлять 45,2 % від загального обсягу корпоративних знань, накопичених протягом звітного періоду [1].

За даними Міжнародної асоціації Інтербенд (Interband), у 2001 році всесвітньо відомі торговельні марки Coca-Cola, Disney й Ford давали, відповідно, 61, 54 і 66 % капіталізації цих компаній і коштували відповідно 69, 32,5 й 30 мільярдів доларів США [2].

За даними ВОІВ, у розвинених країнах нематеріальні активи становлять понад 40 % від усіх активів підприємств, в основному, це права на об'єкти інтелектуальної власності.

Ще донедавна основним нематеріальним активом вважався гудвіл. Його вартість у бухгалтерському розумінні визначається як перевищення вартості покупки над вартістю придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань. Звідси і походження терміну «goodwill» – «добра воля». Передбачалося, що сторони знають, за що покупець переплачує певну суму, але розкривати причини походження цієї різниці немає необхідності.

Поки ця величина була в межах 1–2 % від суми операції, її не треба було пояснювати. Проте, вже до кінця 80-х років ХХ століття ситуація різко змінилася. Відповідно до опублікованих даних комісії з бухгалтерських стандартів Сполученого Королівства, суми, які виплачуються за гудвіл, зросли з 1 % у 1976 році до 44 % у 1987 році. У 1996 році, тобто ще через 10 років, вони становили 90 % і більше від суми операцій. У цій ситуації сформувався практика, при якій згадану різницю прийнято пов'язувати перш за все, з інтелектуальною власністю [3].

Таким чином інтелектуальна власність була одним з локомотивів світової економіки і стала одним з чинників світової економічної кризи.

Деякі аналітики вважають, що криза виникла внаслідок іпотечної кризи в США і колективних помилок керівництва ряду транснаціональних компаній і завершиться як тільки ситуації в фінансовій сфері виправиться.

Хоча більш обґрунтованою є думка, що основною причиною виникнення кризи є масове перенесення промисловості в зону світової периферії. Одночасно політика технологічного переоснащення індустрії за ставкою на висококваліфікованих працівників змінилась орієнтацією на дешеву робочу силу в країнах "третього світу" чому посприяв швидкий розвиток комунікаційних технологій. Внаслідок цього товари, що випускались в країнах периферії повинні були продаватися в центрі – розвинених західноєвропейських та північноамериканських країнах. Але в міру винесення з них виробництва споживчі можливості населення зменшувались, лише обмежено компенсуючись "ною економікою": сферою послуг та інформаційних технологій [5].

Такий перерозподіл економіки країн "першого світу" на користь нематеріальних активів був одним з чинників, що призвів до стрімкого падіння курсу акцій, пік якого прийшовся на кінець 2008 – початок 2009 року (рис. 1).

В провідних країнах значну частку ринкової вартості (в середньому близько 75-85 %) займають саме нематеріальні активи. Вони звісно мають гіршу ліквідність ніж матеріальні, їх проблематично віддати у заставу до банку. Крім того, капіталовкладення в нематеріальні активи завжди більш ризиковані ніж в матеріальні. Їх доходність може бути значно вище (інколи в десятки і навіть сотні разів), але й може дорівнювати нулю.

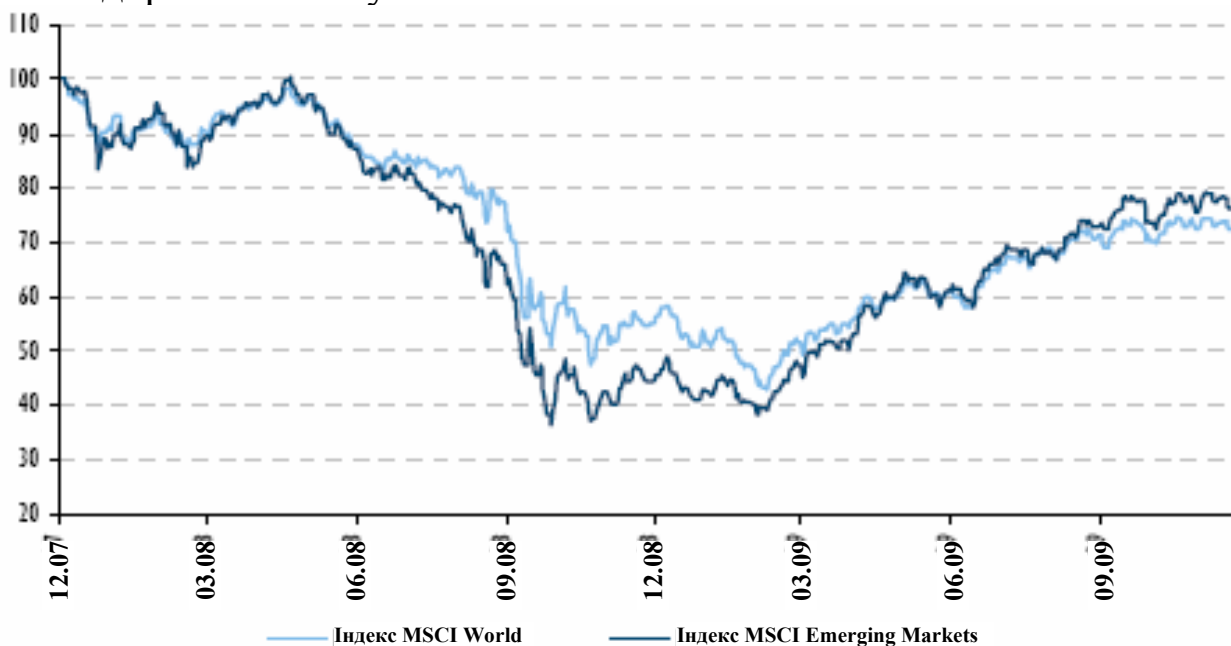

Рис. 1 – Динаміка індексу світових фондових ринків в 2008–2009 рр. (100 = 31 груд. 2007 р.) Джерело: Bloomberg, прогнози Газпромбанку [4]

Тому коли розпочалась фінансова криза, тобто економіка почала страждати через брак готівкових грошей, то компаніям з відносно малими матеріальними активами стало важче залучати до себе інвесторів. Вони стали втрачати довіру кредиторів і рядових акціонерів. Все це хоча звісно і не було вирішальним але було одним з чинників, що сприяли стрімкому падінню фондових ринків в найбільш розвинених країнах.

Стан на ринках країн "третього світу", тобто країн де більше значення мають матеріальні активи, навпаки свідчить про певне зростання акцій після проходження критичної точки падіння (рис. 2, 3).

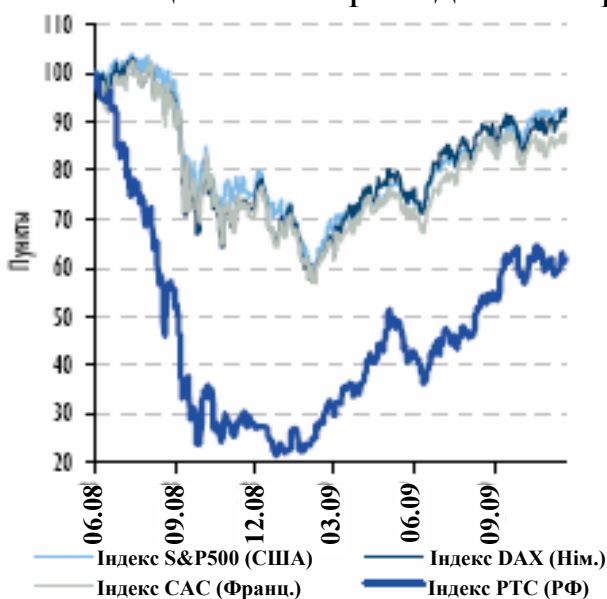

Рис. 2 – Динаміка фондових ринків розвинених країн (100 = 30 черв. 2008 р.)

Джерело: Росстат, прогнози Газпромбанку [4]

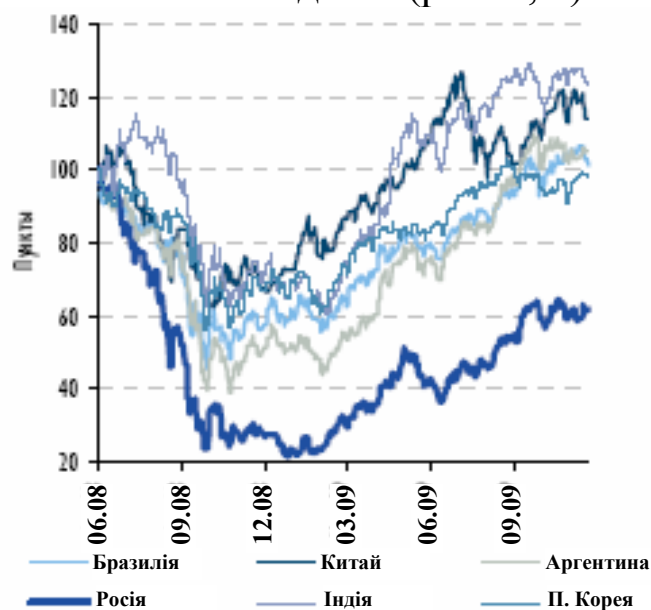

Рис. 3 – Динаміка фондових ринків країн, що розвиваються (100 = 30 черв. 2008 г.)

Здешевлення робочої сили, що відбувається в світовій економіці, та яке стало через кризу некерованим, робить збитковим виробництво товарів в колишній кількості і на колишньому технічному рівні. Для зняття цієї суперечності потрібний стрибок в продуктивності праці, що означає технічну революцію в індустрії.

Зворотною стороною здешевлення товарів стане підвищення попиту на висококваліфіковану робочу силу. Загостриться корпоративна конкуренція. Керівництво компаніями стане складнішим і зажадає від управлінців великих технічних знань. Розвиток виробництва отримає в економіці пріоритет в порівнянні з торгівлею і фінансовими спекуляціями. Після кризового скорочення енергоспоживання

поновиться його зростання. Проте значення вуглеводнів, ймовірно, істотно впаде. Економіці буде потрібно дешеву енергію, вироблювану в більших, ніж раніше, кількостях. Під впливом кризи в цій сфері логічно чекати крупних проривів. Отримання високих прибутків виявиться безпосередньо залежним від технологічного випередження конкурентів.

Таким чином, незважаючи, що переоцінювання інтелектуальної власності як нематеріального активу призвело до надування "мильної бульбашки" на фондових ринках розвинених країн, саме вона є одним з основних чинників для подолання світової економічної кризи.

Список літератури

1. Ідріс К. Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання. К.: Прок-бізнес, 2006. – 372 с.
2. Електронний ресурс <http://www.interband.com>.
3. Козырев А.Н., Макаров В.Л. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности. – М.: Интерреклама, 2003. – 352 с.
4. Стратегия рынка акций. 2010 г.: Жизнь после кризиса. – М.: Газпромбанк, 2009. – 60 с.
5. Колташов В. Кризис глобальной экономики. М.: ИГСО, 2009. – 252 с.